

Нова српска политичка мисао

Савремени свет

Русија и Немачка - економска ретроспектива и перспектива

Мирослав Н. Јовановић

субота, 23. новембар 2024.

Увод

Немачка и Русија су значајне и утицајне државе у Европи и шире. Њихови односи су пролазили кроз топла и хладна, тачније ледена, раздобља и имали су утицај на догађања у читавом свету. После релативне плиме у односима, пролазимо кроз доба изразите осеке. До када то може да траје? Изражавамо мишљење у овој расправи да ипак постоје могућности, интереси и потребе да се стање у односима поправи.

После овог увода, крећемо са описом личних веза између елита Немачке и Русије (секција 2). Потом долази кратко разматрање војне сарадње (секција 3). Економска логика сарадње између Немачке и Русије налази се у секцији 4. И на крају (секција 5) излаже закључак о потреби обнављања економских веза јер би у том случају не само две стране, већ и читава Европа имала користи.

Личне високе везе

Русија и Немачка имају вековне и дубоке економске и бројне друге врсте веза. Истина, то не треба идеализовати јер је било међусобних озбиљних крвавих сукоба. Историчари би требало да се позабаве одговором на питање колико сутакви сукоби били истински и самоникли између те две државе и народа, а колико је било учешће и навлачењана крваве сукобе од стране других држава. Вековна ноћна мора је за Англосаксонце била економско и свако друго повезивање између Немачке и Русије. Англосаксонци су чинили све да до тога не дође и у томе су успели у неколико наврата.

Руски и немачки владајући слој, али и културно-научна елита имала је вековну и дубоку личну међусобну сарадњу. Табела 1 приказује имена последњих седам руских царева и њихових супруга. Све су биле Немице, а Павле I Петровић их је имао чак две, једну за дугом. Дакле, генетика владајуће руске империјалне елите је била по биолошком пореклу немачка. Наведено не значи да су се немачке невесте и њихова деца понашали као Немци, али немачко присуство на врху власти је било снажно и трајно. Разумевање између два народа је било поједностављено и олакшано, бар у теорији. Јако је занимљиво питање за социолошко и историјско проучавање у чему је била неодољива, стална и магична привлачност немачких невести, какав је био избор и укус руских царева током векова и поред многобројне руске властеле и десетина милиона руских девојака као

потенцијалних невести? Колико су мајке руских царева утицале да њихови синови увек жене Немеце?^[1]

Табела 1. Руски цареви и њихове супруге

Супруг – цар	Супруга
Петар III Фиодорович (1728–1762)	Катарина II , рођ. Sophie Friederike Auguste of Anhalt-Zerbst (1729–1796), позната као Катарина Велика
Павле I Петрович (1754–1801)	Наталија Алексејевна , рођ. Augusta Wilhelmina Louise of Hesse-Darmstadt (1755–1776) Марија Фиодоровна , рођ. Sophia Dorothea Louisa of Württemberg (1759–1828)
Александар I Павлович (1777–1825)	Јелисавета Алексејевна , рођ. Louisa Maria Augusta of Baden-Durlach (1779–1826)
Николај I Павлович (1796–1855)	Александра Фиодоровна , рођ. Frederica Louise Charlotte Wilhelmina of Prussia (1798–1860)
Александар II Николајевич (1818–1881)	Марија Александровна , рођ. Maximiliane Wilhelmine Auguste Sophie of Hesse (1824–1880)
Александар III Александрович (1845–1894)	Марија Фиодоровна , рођ. Marie Sophie Frederica Dagmar of Denmark (1847–1928), имала је немачко порекло
Николај II Александрович (1868–1918)	Александра Фиодоровна , рођ. Alix-Victoria Helena Louise Beatrice of Hesse-Darmstadt (1872–1918)

Што се тиче политичке, интелектуалне и војне елите, и ту су биле изразите и снажне везе између два народа. Навешћемо само неколико примера:

- Karl Robert Reichsgraf von Nesselrode (протестант) био је 40 година (1816–1856) руски царски Министар за иностране послове у критично доба за целу Европу;
- Nikolai Karl Paul von Bunge био је архитекта руског капитализма;
- Ferdinand Friedrich Georg Ludwig von Wrangel основао је Руско географско друштво;
- руски генерал Gottlob Curt Heinrich Graf von Tottleben окупирао је Берлин 1760;
- руски генерал Diederich Arend von Rosenberg ратовао је против Прусије, Турске, Пољске и Француске;
- руски генерал Ferdinand Karl Friedrich Freiherr von Wintzingerode борио се против Наполеона;
- руски генерал Levin August Gottlieb Theophil Graf von Bennigsen борио се у Бородину и Лајпцигу;
- руски генерал Franz Eduard Graf von Tottleben био је творац утврђења;
- руски генерал Paul Graf Grabbe борио се против Турске;
- руски генерал Peter von Wrangel (сахрањен у центру Београда) борио се против Јапана и бољшевика;
- руски генерал Yevgeny-Ludvig Karlovich Miller борио се против бољшевика;
- Михаил Ломоносов је имао чврсте научне везе са Немачком (а и његова супруга Elizabeta Kristina Zilch била је Немеца из Марбурга);

- руски Министар финансија Georg Ludwig Canning позвао је Александра фон Хумболдта да дође и пропутује Русијом и саветује на којим местима развијати економску активност, а такође и о монетарним питањима;
- Heinrich Schliemann је говорио руски и живео је неко време у Русији;
- Reiner Maria Rilke се сретао у Москви са Лавом Толстојем;
- Василије Кандински и Алексеј фон Јавленски остварили су се као уметници делом и у Немачкој;
- Nikolai Roerich је био руски сликар, писац, археолог и филозоф;
- Борис Пастернак је студирао у Марбургу.

Обе кћери Владимира Путина образоване су у немачким школама у Источној Немачкој и, касније, у Русији. У новије време, постојала је и релативно блиска веза између Владимира Путина и немачких канцелара: Герхарда Шредера, али и Ангеле Меркел, све до њене немачко-француске преваре Русије повезане са Минским споразумима. Шредер је усвојио девојчицу из руског сиротишта и живео је неко време у Москви недалеко од председника Путина. И последње, али не и коначно, Херманн Греф (Hermann Gräf) је дуги низ година један од најзначајнијих креатора економске политике у Русији још од 2000. године.

Потписивање Совјетског Савеза и Немачке о ненападању

Поред изложених примера, било је и разочаравајуће, лоше и преварне „сарадње“ између две државе. Сетимо се уговора Молотов-Рибентроп о ненападању између Немачке и Совјетског Савеза потписаног 1939. на раздобље од десет година. Две године касније, Немачка је извршила војну агресију на Совјетски Савез на најширем фронту. То је била Нацистичка Немачка. А сада о времену ближе нама и Немачкој која је демократска. Русија има истоветно искуство са Западом и писаним споразумима из Минска I (2014) и Минска II (2015) који су требали да реше спор између Украјине и Русије. Уместо тога, прави циљ тих споразума је био само да се пружи време Украјини да се наоружа, да се превари Русија, а не да се реши проблем. Ангела Меркел, Канцелар Немачке и учесник тих споразума изјавила је 07.12.2022. у недељнику Die Zeit, следеће: „Споразум из Минска 2014 био је покушај да се купи време за Украјину. Украјина је искористила то време да постане снажнија као што то видите данас“.^[2] Оваква непрекидна западна култура и политика обећања, обмана и преваре није ништа ново. Питајте само Индијанце у Америци како су прошли са споразумима са Јенкијима и како су завршили (ако су преживели) у резерватима са огледалцима, ђинђувама и алкохолом.

Још једном, наведене личне везе и огромну трговинску размену не треба да идеализујемо због крвавих сукоба. Један од примера је и „двобој” између најбољих снајпериста совјетске и немачке армије у Стаљинграду између Василија Зајцева и Ервина Кенига (Ervin König) у којем је Немац извукао дебљи крај.

Војна сарадња

Постојала је развијена војна сарадња Немачке са Совјетским савезом одмах после Првог светског рата. У Казању је била немачка војна школа *Panzerschule Kama* (1929-33) за образовање кадра за оклопне јединице; у Липецку је радила *Kampffliegerschule Lipezk* (1926-33) ваздухопловна школа; а у близини Саратова је био истраживачки центар *Gas-Testgelände Tomka* (1926-33) за хемијско оружје. Совјети су за узврат добијали образовање високих официра у тим војним школама. Све је то трајало, упркос ограничењима наметнутих Немачкој после рата, до доласка Адолфа Хитлера на власт 1933. Тада су идеолошки погледи две стране постали непремостиви.

У ближој прошлости, велики немачки произвођач војне опреме Рајнметал је 2011. опремао руску војску за посебне намене у месту Мулино (близу Нижњег Новгорода). Ова сарадња је утихнула после западних санкција према Русији 2014.^[3]

Економска логика

Постоји много већа економска логика и потреба да се дубоко повежу економије Немачке и Русије са једне стране, него што је, са друге стране, логика у таквом повезивању између Немачке и Португалије, Грчке или Финске. Стратфор је имао још 2010. занимљиво и поуочно виђење економских веза између Немачке и Русије:

Немачка има све мање становништва и потребан јој је извор радне снаге - по могућности извор који заправо не жели да се пресели у Немачку. Руска економија из совјетске ере наставља да се деиндустријализује, и иако то има мноштво негативних утицаја, постоји један често занемарен позитиван: Русија сада има више радне снаге него што може ефикасно да метаболише у својој економији с обзиром на њену структуру капитала. Немачка не жели више имиграната, али јој је потребан приступ радној снази. Русија жели да фабрике у Русији запошљавају њен вишак радне снаге и жели технологију. Логика немачко-руског економског односа је очигледнија од немачко-грчког или немачко-шпанског односа. Што се тиче Француске, она може учествовати или не (и узгред, Французи се придружују низу текућих немачко-руских пројеката).^[4]

Наведено не губи ни данас на важности, али су потребне бар две допуне:

- Економске санкције са Запада су натерале трому руску економију да изврши велики преображај и да почне да производи све ефикасније многе производе које је до тада размењивала за нафту, гас и сировине. Русија је постала највећи светски извозник житарица (које је раније увозила). Чини се да санкције више повређују државе Европске уније (ЕУ) него што то повређују Русију. Док земље ЕУ немају или имају благ економски раст, тај раст је изразито бржи у Русији.^[5]
- После огромне навалe ван-европских миграната из муслиманског света, Немачка али и многе друге земље ЕУ постале су предозиране мигрантима који су неупотребљиви и представљају не само терет за социјалне службе и буџет, већ и опасност за мир и безбедност. Многи имају проблеме да се интегришу у ново друштво. Мигранти из Украјине имају много мање таквих потешкоћа.

Губитак уносног и великог тржишта у Русији због једностраних санкција има озбиљне последице на извоз из Немачке. Снижење производње, повећање цена (нарочито енергије), смањивање извоза, повећање отпуштања са посла, смањење конкурентности производа у односу на САД и Кину, снижење стопе економског раста су битне, али не и једине, последице економског рата са Русијом (санкције и узвратне санкције). Губици су огромни, повећавају се, а у свему највише профитирају САД и Кина које не само да привлаче пресељење индустрије из Европе, већ имају и јефтинију енергију: САД из домаћих извора, а Кина из Русије.

Фолксваген, понос немачке привреде и један од највећих глобалних произвођача аутомобила, ускоро затвара три своје фабрике у Немачкој. То је потез без преседана у историји ове корпорације дугој 87 година који указује на дубоку кризу у којој се ова фирма налази. Десетине хиљада радника чека отказ, а осталим запосленима се смањују плате за 10%.^[6] Корените промене предстоје у Фолксвагену јер су су његови електрични аутомобили прескупии у поређењу са сличним из Кине, имају суморне рецензије и слаба су имитација аутомобила са унутрашњим сагоревањем. Од како је децембра 2023. држава укинула субвенције од €4.500 по возилу, њихова продаја је опала 30% у првих девет месеци 2024.^[7] Фолксваген није једина фирма која отпушта раднике. И Бош такође намерава да отпусти велики број радника у Немачкој.

ЕУ управо уводи царине од 45% на увоз електричних аутомобила из Кине упркос противљењу Немачке. Ово ће покренути један од највећих сукоба у трговини између две економске супер силе. Немачка се у начелу залаже за слободну трговину, али није гласала против ових царина у ЕУ због наведеног либералног принципа, већ због бојазни да ће Кина узвратити што би био тежак економски ударац за Немачку.

Царине у ЕУ могу да успавају домаће произвођач електричних аутомобила и успоре њихову реформу, а очита кинеска предност ће се у том случају још више повећати. Јасне предности ЕУ у производњи аутомобила тачна горива мало вреде у производњи електричних возила у којима је највећи део вредности у електроници и рачунарским програмима, а не у механици. Електрични

аутомобили имају много мање покретних делова па је за њихову производњу и одржавање потребно мање радника. Ако је у оваквој ситуацији циљ државне политике производња конкурентних електричних аутомобила, тада је одговор конкуренција, а не заштита, поготово не у високо развијеним државама.

Електрични аутомобили су одређена врста „батерије на точковима“. Ту су за сада Кинези без премца. Шта сада може да учини Немачка (и ЕУ) по том питању. Постоје само неколико лоших или јако ризичних избора:^[8]

- *Царине*: успоравају структурно прилагођавање домаће производње и стварају ризик од одмазде из иностранства. Цене на домаћем тржишту расту, а то потрошачима не годи. Други ризик је када се једном уклоне царине, заштићене индустрије могу да буду у горем конкурентском положају него пре царина.
- *Субвенције*: једна је ствар покренути одређену производњу, а друга је одржати је у ситуацији у којој конкуренти имају стално ниже трошкове производње и предност у технологији. Земље ЕУ су пружале издашне субвенције произвоачима соларних панела у раздобљу 2013-2018. То је био период када је већина домаћих произвођача пропала. Ако нисте конкурентни да останете на тржишту, неће вам помоћи ни царине ни субвенције.
- *Другачија технологија*: Тојота усмерава своја истраживања на коришћење водоника као горива. Нада је да што буде сложенија технологија, то ће остали теже да је копирају.

На срећу, постоје и друге могућности за немачку и привреду ЕУ. Рецимо: увоз батерија из Кине, склапања возила у Немачкој и да се домаћа индустрија усредсреди на удобност у возилу, безбедност и имиџ марке аутомобила. Истовремено и поновно успостављање трговине са Русијом, поготово извоз индустријске робе и увоз енергије (много јефтиније од увоза исте из САД) би битно повукао немачку економију напред.

Свако повећање цене енергије у ЕУ због санкција према Русији, још ако је повезано и са прекидом у достави, иде у велику корист Американаца. Становништво Европе ће све више и више да се пита: какве вајде у свему овоме има за нас? Каквог има смисла настављати са санкцијама које не мењају ништа, а нама доносе штету? Протести у ЕУ су почели и шире се, а такође и јачање политичких снага које се првенствено окрећу ка домаћој економији. То се јасно види и у Немачкој. Истовремено, многе земље у развоју се окрећу према Кини. Ове земље знају да када се обрате Кини, тада добију пут, пругу, мост, брану или аеродром, али кад се обрате Западу и бившим колонијалним властима за помоћ и сарадњу, тада од њих добијају најчешће придики о правима и слободама хомосексуалаца, демократији, заштити околине и о другом, као услове за сарадњу. Да се не заваравамо, Кина настоји да створи контролу кроз стварање економског напретка у земљама партнерима. Једноставно речено, Кина настоји да изгради луке, док Запад настоји да наметне своју контролу кроз наоружавања тих лука.

Немачка, поготово рурска област, је постала и остала индустријски гигант од средине 19. века не због тога што је имала гвожђе у Руру, већ због тога што је имала приступ релативно јефтиној енергији из угља. ЕУ и даље купује енергију из Русије, али преко Индије и Турске које се уграђују у том процесу, па улазни трошак у производњи се повећава што утиче на цену коначног производа. Јефтине енергије из гаса који долази из Русије за сада нема. Цене енергије се мењају и расту. Рецимо, цена гаса је повећана за 40% само у току једног дана (9.8.2023.).^[9] У тако променљивој ситуацији на тржишту није могуће дугорочно планирање што утиче не само на текуће трошкове производње, конкурентност производа, него и на дугорочна улагања.

Дизање у ваздух гасовода Северни ток (истина на морском дну) 26. 9. 2022. није имало много непосредне везе са оружаном сукобом Русије и Украјине. Основни циљ ове саботаже је био:

- да се пресеку економске везе између Немачке и Русије од којих је Немачка имала вишеструку и велику корист;
- да се битно ослаби немачка привреда;
- да се део европске индустрије пребаци у САД;
- да се створи зависност Европе од скупог америчког гаса;
- и да се ојача америчка дугорочна доминација над Европом.^[10]

Треба обраћати пажњу на то шта и како може да се науди кинеској економији у годинама које долазе због политике америчког економског раздвајања од Кине и Кине од Русије.

Немачка је још увек глобални индустријски гигант. Њен успех је великим делом заснован на неограниченом приступу тржишту ЕУ, на одбрани коју плаћају великим делом и амерички порески обвезници, али и на стабилном увозу гаса, релативно јефтиног гаса, из Русије. Због смањења увоза енергије из Русије, долази до не само нестабилности у испорукама, већ и до повећања цене гаса. Тај улазни чинилац у производњи (али и у грејању домаћинстава која захтевају повећање плата) повећава цене готовог производа и снижава конкурентност немачких производа. То иде у велику корист америчким и кинеским конкурентима. Због ниже цене енергије и огромних субвенција у САД (које не могу да се понуде у еврозони због унутрашњих правила) нове, „зелене“ индустрије се селе из Европе преко Атлантика и у Кину, па је опасност да се ЕУ претвори у индустријски музеј. Санкције против Русије самоповређују не само Немачку, већ и целу Европу. Бојазан је да ће Европа да доживи „ефекат Венеције“ која је живела лепо, забављала се на карневалима, а свет, поготово преко Атлантика, а сада и у Азији, напредовао је у економском и технолошком развоју.

Закључак

Поновно отварање великог руског тржишта за шта постоје сви економски предуслови и потребе и чување приступа још већем и растућем кинеском тржишту је од одсудне важности за Немачку економију. Поред очигледних користи и интереса обе стране, разлог је између осталог и неизвесност у развоју ЕУ и одрживости њеног тржишта. Председник Француске, Емануел Макрон, упозорио је да „Европска унија може да умре због претеране регулативе и недовољног улагања“.^[11] Ово није ни ново, а ни усамљено мишљење. Сличне изјаве о опстанку ЕУ већ су дали и италијански премијер Матео Ренци^[12] и Председник Европске комисије Жан Клод Јункер.^[13] „Ако Макрон и њему слични лидери верују да Брисел треба да се сакрије иза царинских зидина и постане још већи пословођа, тада је Европска унија на својој самртној постели.“^[14] Због наведеног је битно да Немачка поново размотри и промеша свој шпил „економских карата“. И Србија би требало да има слично у виду.

Роберт Скиделски, професор емеритус са Универзитета у Ворику, говори да размена робе, услуга, идеја и људи има умирујуће дејство, а да санкције имају потпуно супротан ефекат.^[15] И завшавамо изјавом Ота фон Бизмарка из 1863 да је „тајна политике у добром споразуму са Русијом“, дакле *добром*, а не преварном.

[1] Истина, било је обрнутих случајева. Рецимо, Катарина Велика је стално продубљивала своје свеукупно познавање Русије, а у томе су јој свесрдно помагали Руси који укључују Григорија Потемкина, Григорија Орлова, Александра Дмитријева и Платона Зубова.

[2] <https://tinyurl.com/yc5yjk8s>

[3] ЕУ је 2015. године дозволила сарадњу немачких и руских предузећа (Даимлер и КАМАЗ) која производе војну опрему. То је било у доба санкција које су уведене према Русији због присаједињења Крима 2014. године (Gotev, G., 'Brussels blesses merger between Daimler and Russian military vehicle producer', EURACTIV, 26.02.2015).

[4] Stratfor, 'Germany after the EU and the Russian scenario', 25.05.2010.

[5] Може понекад да изгледа необично, али санкције стварају нове подстицаје и могућности за развој и раст националне економије. Немачка је после Првог светског рата била под санкцијама и ускраћена јој је била могућност слободног приступа сировинама из иностранства. Немачка се ослонила на домаће природне изворе и сопствене снаге: угаљ, со и вештине људи. На тај начин је Немачка довитљиво створила снажну хемијску индустрију која је произвела замене за многе природне сировине. Са тим повезано, створила је и индустрију мерних инструмената, прецизне механике, пумпи и у томе је остала на светском врху до данас. Економски „карантин“ је направио од Немачке много опаснију земљу за друге државе. Слично „карантинско искуство“ је у исто време имао и Јапан којем је био ускраћен увоз нафте и руде гвожђа.

[6] P. Nilsson and K. Iganaki, 'Volkswagen plans to close at least 3 German plants and cut thousands of jobs', Financial Times, 28.10.2024.

[7] P. Nilsson, O. Storbeck, K. Iganaki and R. Milne, 'Volkswagen is in crisis again. Can it be reformed?', Financial Times, 31.10.2024.

[8] R. Harding, 'Has China already won the EV race?', Financial Times, 31.10.2024.

[9] Tani (2023). S. Tani. European gas price jumps almost 40% over supply disruption fears. *Financial Times*. 9. 8. 2023.

[10] S. Hersh. 'A year of lying about North Stream'. <https://seymourhersh.substack.com/p/a-year-of-lying-about-nord-stream>. 26. 09. 2023.

[11] Macron: Too much regulation and not enough cash will kill EU', The Times, 03.10.2024.

[12] Renzi compares EU to sinking Titanic's orchestra', EurActiv, 11. 02. 2016.

[13] J. Brunsden, 'Junker admits EU faces „existential crisis“; State of the Union', Financial Times, 15.09.2016.

[14] D. Johnson, 'Macron and Draghi are the dying EU's problem, not its solution', The Telegraph, 05.10.2024.

[15] Skidelsky (2021). R. Skidelsky. The case against economic sanctions. Project Syndicate. 19.10.2021.

<http://www.nspm.rs/savremeni-svet/rusija-i-nemacka-ekonomska-retrospektiva-i-perspektiva.html>